

Agnieszka KLIMSKA

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa

a.klimska@uksw.edu.pl

Marcin LEŻNICKI

Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń

lemahr@umk.pl

ETYCZNO-AKSJOLOGICZNE PRZESŁANKI AGENDY NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU 2030 (AGENDY POST-2015)

Streszczenie. *Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030* to instytucjonalny plan rozwoju dla świata, zakładający m.in. eliminację ubóstwa, godne życie dla wszystkich ludzi oraz zapewnienie pokoju do 2030 roku.

Implementowanie zawartych w niej 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju oznacza realizację zadań prospołecznych, rozwój społeczeństwa inkluzywnego, równy wzrost gospodarczy i ochronę środowiska.

Wykorzenienie ubóstwa, redukcja nierówności czy wzrost dobrobytu to cele, znajdujące swoje uzasadnienie w filozofii, która je kategoryzuje pod postacią wartości, jak też norm etycznych i moralnych. W artykule zostały prześledzone wiodące koncepcje etyk, do których mogli odwołać się przedstawiciele państw członkowskich ONZ, formułując *Agendę*. Przedstawiono również rozważania nad głoszonymi w ramach tych aksjologii wartościami sytuującymi się u podstaw analizowanego dokumentu.

Słowa kluczowe: *Agenda Post-2015*, Cele Zrównoważonego Rozwoju, etyka globalna, aksjologia, wartość

ETHICAL AND AXIOLOGICAL PREMISE OF THE 2030 AGENDA FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT (*THE POST-2015 AGENDA*)

Abstract. The 2030 Agenda for Sustainable Development is an institutional development plan for the world, assuming, among others, eradication of poverty, dignified life for all people and world peace by 2030.

Implementation of 17 Goals of Sustainable Development means the achievement of specific social tasks, development of an inclusive society and equal economic growth and environmental protection.

Eradicating poverty, reducing inequality or increasing prosperity are targets, which are rooted in philosophy.

The paper presented leading concepts of ethics, to which the representatives of the Member States of the United Nations referred to when developing the Post-2015 Agenda. Moreover, a reflection over axiological values at the basis of the Post-2015 Agenda was undertaken.

Keywords: The Post-2015 Agenda, Goals of Sustainable Development, global ethics, axiology, value

1. Wprowadzenie

Obecnie coraz częściej podkreśla się znaczenie etyki, w tym etyki globalnej i leżącej u jej podstaw aksjologii, dla tworzenia społeczeństwa zrównoważonego rozwoju (Sustainable Development Society). W ramach powstającego projektu społeczeństwa zakłada się tzw. prekluzyjną koncepcję człowieka jako jednostki ściśle powiązanej z otaczającym go światem ożywionym i za los tego świata odpowiedzialnym, co z kolei powinno się przełożyć na zmianę jego nastawienia do otaczającej rzeczywistości, której jest integralną częścią. Nie chodzi tu jednak wyłącznie o zmianę teoretycznej refleksji nad światem, ale przede wszystkim o zmianę naszego funkcjonowania w świecie, a co się z tym wiąże – korekcję w obszarze praktycznych działań, jako działań odpowiedzialnych, planowanych i nieobojętnych na problemy współczesnego świata, tak ludzkiego, jak i pozaludzkiego.

Zaproponowany w *Agendzie na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju* plan dla świata na najbliższe kilkanaście lat zakłada w pewnym stopniu zalgorytmizowany program zadań, którego realizacja ma się przyczynić do rozwiązania newralgicznych problemów globalnych. Należy przy tym dodać, że dokument nie zawiera wyraźnych wskazań z zakresu etyki, ani też aksjologii, co do rozwiązania rzeczonych problemów. Niemniej uważne wczytanie się w jego treść pozwala nabrać silnego przekonania, że jego twórcom towarzyszyła zarówno etyczna, jak i aksjologiczna refleksja. Stąd też warto zauważyć, że podjęte w *Agendzie* problematyczne kwestie, jak zwalczenie ubóstwa czy redukcja nierówności, to cele, które za pośrednictwem filozofii i dzięki refleksji etyczno-aksjologicznej mogą zostać sklasyfikowane i sprowadzone do konkretnej wartości. Co więcej, etyka, a w szczególności rozpatrywana w artykule etyka globalna, jawi się jako narzędzie, za pomocą którego można argumentować, porządkować, eksplikować, jak też uwypuklać rolę i znaczenie założeń leżących u podstaw wszelakiego rodzaju dokumentów strategicznych, planów działań, a wreszcie konkretnych wytycznych, jak ma to przykładowo miejsce we wskazanych w *Agendzie* celach zrównoważonego rozwoju.

Celem artykułu jest prezentacja wybranych koncepcji etyk, do których mogli się odwołać sygnatariusze *Agendy Post-2015*, poszerzona o próbę ukazania etycznych uzasadnień tzw. Nowych Celów. Przeanalizowanie zasygnalizowanych problemów, w perspektywie etyki oraz aksjologii, wydaje się nie tylko ciekawe, ale jest niezwykle ważne, m.in. dla procesu

kształtowania świadomości globalnej, w którym to nie tylko wiedza, ale również wartości odgrywają strategiczną rolę.

2. Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030 – założenia, cele, wskazania na przyszłość

Przekształcamy nasz świat: Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030 (*Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*), określana również jako *Agenda Post-2015*, to spójny plan rozwoju dla świata zakładający podjęcie skutecznych działań do 2030 roku, zmierzających do eliminacji ubóstwa, zapewnienia pokoju na świecie, a wreszcie realizacji postulatu godnego życia dla wszystkich ludzi. Plan ów stanowi w prostej linii kontynuację strategii działań przyjętych w 2000 roku, w ramach tzw. Milenijnych Celów Rozwoju (Millennium Development Goals). Inicjatorem i rzecznikiem dekretacji *Agendy* była Organizacja Narodów Zjednoczonych, przy której powołano Panel Wysokiego Szczebla w Sprawie Agendy Rozwoju po roku 2015 (High Level Panel of Eminent Person on the Post 2015 Development Agenda – HLP). Ten z kolei prowadził zakrojone na szeroką skalę negocjacje, zakończone finalnie przyjęciem promulgaty w sprawie ogólnoswiatowego planu rozwoju. Było to wezwanie do utworzenia globalnego partnerstwa do walki z ubóstwem oraz transformacji gospodarek zgodnie z polityką zrównoważonego rozwoju. W odpowiedzi na rekomendacje HLP 30 maja 2013 roku powstał raport „Nowe Globalne Partnerstwo: Wyeliminowanie ubóstwa i transformacja gospodarek zgodnie ze zrównoważonym rozwojem” (*A New Global Partnership: Eradicate Poverty and Transform Economies through Sustainable Development*). Dokument powyższy stał się przesłanką, a jednocześnie podstawą do opracowania założeń *Agendy Post-2015*, która została zaakceptowana, a następnie przyjęta przez wszystkie 193 państwa członkowskie ONZ, we wrześniu 2015 roku w Nowym Jorku. Nadmienić przy tym warto, że na założenia dokumentu istotny wpływ miał m.in. plan działań przyjęty podczas Trzeciej Międzynarodowej Konferencji nt. Finansowania Rozwoju, która odbyła się w lipcu 2015 roku w Addis Abebie. Poprzez określenie nowych ram finansowania, z wyraźnym wskazaniem znaczenia środków krajowych, prywatnych źródeł finansowania oraz oficjalnej pomocy rozwojowej, uwagę przekierowano na środki realizacji Nowych Celów, nie zaś na wyniki końcowe, jak miało to miejsce w przypadku Milenijnych Celów Rozwoju¹.

Agenda składa się z następujących części: preambuły, deklaracji, siedemnastu celów zrównoważonego rozwoju wraz z odpowiadającymi im zadaniami, które, jak zauważono, powinny być kontrolowane czy też monitorowane z użyciem właściwych indyktorów. W dokumencie opisano ponadto znaczenie jej wdrożenia, tworzenie globalnego partnerstwa,

¹ Por. www.stat.gov.pl, 03.04.2017.

a wreszcie dopełniające całość dokumentu, zawarte w nim wytyczne możliwe do dalszego wykorzystania (tj. w przyszłości).

W *Agendzie* założono realizację celów stanowiących odpowiedź na problemy globalne, które wymagają podjęcia zintegrowanych, systemowych i natychmiastowych działań.

Pierwszym z nich jest eliminacja wszystkich form ubóstwa na całym świecie, takich jak: głód, niedożywienie, dyskryminacja społeczna i wykluczenie, ograniczony dostęp do edukacji i usług. Cel drugi odnosi się do kwestii głodu, a jego realizacja oznacza zmianę globalnego systemu rolniczego i żywnościowego jako zasadniczego remedium na problem niedożywienia oraz głodu. Kolejny cel zakłada dążenie do zapewnienia każdemu człowiekowi zdrowego życia oraz promocję dobrobytu. W szczególności chodziłoby tu o działania służące redukcji problemów zdrowotnych, w tym likwidacji wielu chorób oraz zmniejszanie wskaźnika śmiertelności. Cel czwarty wskazuje na potrzebę zagwarantowania wszystkim ludziom wysokiej jakości edukacji. Zapis tego celu oraz przyporządkowanych mu zadań oznacza również promocję zrównoważonego rozwoju oraz idei *lifelong learningu*. Autorzy *Agendy* zauważyli ponadto konieczność kontynuacji działań zmierzających do dalszego wzmocnienia pozycji kobiet, w obliczu zjawiska dyskryminacji i stosowania przemocy. Cel szósty zakłada dążenie do zrównoważonej gospodarki zasobami wodnymi, w tym m.in. zapewnienie wszystkim ludziom powszechnego dostępu do wody, jak też poprawę warunków sanitarnych. Kolejny cel odnosi się do realizacji projektu „Zrównoważona Energia dla Wszystkich”, w którym przewiduje się dostęp do przystępnych cenowo nowoczesnych usług energetycznych. Cel ósmy zorientowany jest na promowanie stabilnego, zrównoważonego i inkluzywnego wzrostu gospodarczego, który wiąże się z postępem w zakresie zatrudnienia, oznaczającym możliwość podejmowania pracy na godziwych warunkach przez każdego w wieku produkcyjnym. Natomiast założenia obejmujące promocję zrównoważonego przemysłu, poprzez tworzenie stabilnej infrastruktury oraz wspieranie innowacyjności, stanowią treść dziewiątego celu. Priorytetem wyznaczonych w nim działań ma być dążenie do zapewnienia przyjaznego środowiska uprzemysłowienia, przy jednoczesnym podwyższaniu standardu życia wszystkich ludzi. Globalnym problemem, na który ONZ ponownie zwróciła uwagę, jest kwestia nierówności w krajach i pomiędzy nimi. Cel dziesiąty stanowi zatem szczególny apel, aby zmniejszać istniejące nierówności, eliminować dyskryminujące prawa, polityki i praktyki, a wreszcie kierować oficjalną pomoc rozwojową do krajów najbardziej potrzebujących.

W ramach celu jedenastego przyjmuje się nową koncepcję urbanistyczną, w tym rozwój miast i osiedli ludzkich w sposób bezpieczny, zrównoważony oraz stabilny. Cel dwunasty dotyczy z kolei wdrażania wzorców zrównoważonej konsumpcji i produkcji. Definiując cel trzynasty autorzy *Agendy* zwrócili uwagę na konieczność podjęcia działań zapobiegających zmianom klimatu oraz ich skutkom. Cel ów należy traktować jako manifest dla całego świata, czy też globalne wyzwanie do podjęcia pilnych działań w obszarze polityki klimatycznej, których zaniechanie generuje zgubne dla ludzi konsekwencje. Stąd też powyższy cel wpisuje się w ramy przyjętego w grudniu 2015 roku w Paryżu porozumienia klimatycznego. Cele

czternasty oraz piętnasty zorientowane są na propagowanie praktyki zrównoważonego użytkowania zasobami wodnymi i ekosystemami lądowymi. Podkreślają tym samym konieczność ochrony szeroko rozumianego środowiska i zrównoważonego zarządzania jego kapitałem. Szesnasty cel odnosi się do popularyzacji pokojowych i inkluzywnych społeczeństw, jak również do budowania odpowiedzialnych i efektywnych instytucji. Zakłada się tutaj również zapewnienie wszystkim ludziom równego dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Ostatni cel poświęcony został kwestii partnerskiej współpracy w wymiarze globalnym, a także regionalnym, krajowym i lokalnym. Wskazuje się w jego przypadku na potrzebę tworzenia inkluzywnych partnerstw, na bazie zasad, norm i wartości, zakładających realizację wspólnej wizji celów, w pierwszej kolejności w służbie krajom najslabiej rozwiniętym².

Sygnatariusze *Agendy* przewidują mobilizację wszystkich państw i aktywizację podmiotów społecznych, w celu skutecznej realizacji wyznaczonych w niej celów i odzwierciedlenia ich znaczenia w politykach krajowych. Podkreślają tym samym potrzebę pełnego zaangażowania państw w tworzenie globalnego partnerstwa otwartego na współpracę, zwłaszcza w zakresie pomocy humanitarnej. Natomiast sposobem motywowania do podejmowania działań powinno być nie samo uwypuklenie doniosłości czy znaczenia celów *Agendy Post-2015*, ale także – a może przede wszystkim – ukazanie pogłębionej refleksji etycznej nad przedstawionymi problemami, w kontekście proponowanych w niej postulatów.

3. Etyka globalna u podstaw *Agendy Post-2015*

Narodziny etyki globalnej (*global ethics*)³, utożsamianej często, choć nie do końca zasadnie, z etyką międzynarodową (*international ethics*)⁴, jak również kosmopolityczną (*cosmopolitics ethics*)⁵ uznać należy, jak podkreślają m.in. K. Hutchings czy choćby H. Küng⁶,

² Por. General Assembly United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted on 25 September 2015, p. 15-27, www.un.org/pl, 04.04.2017.

³ Por. Frost M.: *Global Ethics. Anarchy, Freedom and International Relations*. New York 2009; Moellendorf D., Widdows H.: *The Routledge Handbook of Global Ethics*. London-New York 2015.

⁴ **Etyka międzynarodowa** (*international ethics*) jako specjalistyczna dziedzina interdyscyplinarna o charakterze normatywnym koncentruje się zasadniczo na rozstrzygnięciu teoretycznych, jak również praktycznych problemów natury moralnej występujących w obszarze *sensu stricto* stosunków międzypaństwowych, w szczególności zaś na takich kwestiach jak wojna i pokój, por. Hutchings K.: *Global Ethics. An Introduction*. Cambridge 2010, s. 10.

⁵ **Etyka kosmopolityczna** (*cosmopolitan ethics*) pierwotnie zainteresowana była wyjaśnieniem związków człowieka z kosmosem i/lub uniwersum (o charakterze materialnym, jak też duchowym) oraz zjawiskiem transcendencji, jako pierwotnego fundamentu duchowej i materialnej kondycji człowieka. Bez wątpienia idea moralnego kosmopolityzmu pojawiła się jednak przed ideą globalności, czy globalizacji. Zwolennicy etyki kosmopolitycznej w swoich działaniach będą tym samym dążyć do uznania polityczno-prawnej i społecznej jedności świata, bez podziałów na narody czy państwa, por. Hutchings K.: *Global Ethics. An Introduction*. Cambridge 2010, s. 10.

⁶ Küng H.: *Global Responsibility. In Search of a New World Ethic*, London 1992.

za próbę nie tyle rozprawienia się z narastającym kryzysem współczesnego, zglobalizowanego świata⁷, lecz znalezienia docelowo najlepszego sposobu, żeby w nim żyć i przeżyć. Mówiąc prościej, etyka globalna jako etyka praktyczna skoncentrowana jest na wyjaśnianiu i reagowaniu na zagrożenia, które generuje dynamiczny, gwałtowny i znajdujący się poza autentyczną kontrolą (ze strony instytucji rewizyjnych) rozwój współczesnego świata oraz cywilizacji, na co uwagę zwraca m.in. U. Beck⁸. Wyrazistym przykładem rzeczonych zagrożeń są wojny, coraz powszechniejsze pandemie, zagrożenia demograficzne, postępujący kryzys środowiska naturalnego, czego dobrą egzemplifikacją są globalne zmiany klimatyczne, kryzys ekonomiczny czy katastrofa humanitarna w krajach Trzeciego Świata. Przedmiotem zainteresowania etyki globalnej są zatem problemy, które swoim rozmiarem (dynamiką oraz zasięgiem) przewyższają wszelkie granice kompetencji lokalnych wspólnot (przez co, jak nigdy dotąd) wymagają wszczęcia działań ogólnoludzkich⁹. W związku z tym poszczególne państwa, działając w zgubnej izolacji, nigdy nie będą w stanie przewyciężyć zawrotnego tempa, w jakim szerzą się globalne zagrożenia. Co więcej, z uwagi na niejednorodny, a przy tym synkretyczny charakter wspomnianych problemów, z którymi ma sobie poradzić etyka globalna, proponując działania naprawcze, zapobiegawcze i pomocnicze, należy ujmować je zawsze w sposób kompleksowy.

Problematyczne pozostaje jednak jednoznaczne zdefiniowanie stawianych przed etyką globalną celów i zadań. W przekonaniu rzeczników biocentrycznego i holicentrycznego odłamu etyki globalnej postuluje ona zachowanie wszelkiego życia biologicznego¹⁰. W opinii adherentów antropocentrycznego skrzydła tejże etyki konieczność utrzymania przy życiu wspólnoty ludzkiej jako wspólnoty nie tylko biologicznej, ale także – a może przede wszystkim – duchowej (kulturowej)¹¹. Co więcej, jeśli nawet uwzględnimy stanowisko reprezentowane przez drugą grupę badaczy i zauważymy, m.in. za M. Fritzhadem, że w zarysowanym wyżej kontekście etyka globalna stanowi „spójny systemem poglądów, ocen i zaleceń ustalonych ze względu na dobro ludzkości. Te zaś, tj. najogólniejsze z tych zaleceń, czyli zasady użyczające podstaw praktycznym etykom szczegółowym stanowią ogólny kodeks etyki globalnej, którego wytyczne są punktem wyjścia, przesłankami obowiązującymi wszelkie etyki szczegółowe”¹², to do wyjaśnienia pozostają co najmniej dwie kwestie problemowe. Po pierwsze, należy się zastanowić nad tym, czym jest głoszone przez

⁷ Por. Singer P.: *Jeden świat. Etyka globalizacji*. Warszawa 2006.

⁸ Beck U.: *Risk Society. Towards a New Modernity*. Germany 1992.

⁹ Por. Ciążela H.: *Problemy i dylematy etyki odpowiedzialności globalnej*. Warszawa 2006, s. 6.

¹⁰ Por. m.in. Lanza R., Berman B.: *Biocentrism. How Life and Consciousness are the Keys to Understanding the True Nature of the Universe*. Dallas 2009.

¹¹ Por. Grey W.: *Anthropocentrism and Deep Ecology*. „*Australialasian Journal of Philosophy*”, 71/4/1993, p. 463-75; Boddice R. (ed.): *Anthropocentrism. Humans, Animals, Environments*. Leiden-Boston 2011; Kortenkamp K.V., Moore C.F.: *Ecocentrism and anthropocentrism. Moral reasoning about ecological commons dilemmas*. „*Journal of Environmental Psychology*”, 21/03/2001, p. 261-272.

¹² Fritzhand M.: *O etyce globalnej*, [w:] Sekuła J. (red.): *Idea etyczności globalnej*. Siedlce, 1999, s. 86.

zwolenników etyki globalnej dobro ludzkości, po wtóre zaś odpowiedzieć na pytanie, jakie są przesłanki, na których bazuje rzeczona etyka.

W pierwszym przypadku nie jesteśmy w stanie w sposób ostateczny odpowiedzieć na pytanie, co jest dobrem dla wszystkich ludzi, ani nawet wykazać, co jest dobrem dla poszczególnego człowieka, które to dobro w procesie globalizacji świata mogłoby zostać naruszone. Na wskazaną powyżej trudność negatywny wpływ mają m.in. rozdzźwięk w pojmowaniu dobra wspólnotowego (społecznego) i jednostkowego, jak też niejednorodny (tj. materialny, bądź duchowy) charakter diskutowanych dóbr.

W drugim przypadku, pytając o wspomniane przesłanki, kryteria, lokującą się u podstaw etyki globalnej wiedzę¹³ czy etyczno-filozoficzne rudymenty interesującej nas etyki, również nie uda się ponad wszelką wątpliwość wskazać, która z etyk zastosowanych do rozstrzygania sporów etyczno-aksjologicznych, z jakimi zмага się etyka globalna, jest optymalna. Wybór każdej spośród zaprezentowanych w dalszej części tekstu czterech modelowych typów etyki, do których odwołują się badacze podczas rozstrzygania sporów etyczno-aksjologicznych, pozostaje bowiem zawsze arbitralny.

Tym niemniej podkreślić należy, że rozpatrywane w *Agendzie Post-2015* cele nie tylko służą bezpośredniej ochronie dóbr (wartości uniwersalnych i za takie generalnie uznawanych), ale również – co zostanie wykazane dalej – będą one eksponowane w każdym modelu etyki, do którego się odwołuje etyka globalna.

4. Modele rozstrzygania sporów etyczno-aksjologicznych w ramach etyki globalnej

Jak wcześniej zauważono, etyka globalna, jako praktyczna etyka normatywna¹⁴, dokonuje rozstrzygnięć sporów i problemów o charakterze globalnym, w szerszym kontekście namysłu etyczno-aksjologicznego. Żeby jednak ten był w ogóle możliwy, zwolennicy etyki globalnej zmuszeni są w procesie orzekania posiłkować się wskazaniem oraz kryteriami wypracowanymi w ramach wzorcowych modeli etyk.

W kolejności bliższego omówienia adherencji etyki globalnej odwołują się do etyki obowiązku, etyki cnót, użyteczności, a wreszcie etyki praw moralnych.

Zwolennicy **etyki obowiązku** (deontologizmu etycznego)¹⁵ podkreślać będą, że podejmujący czy to jednostkowe, czy też społeczne działania człowiek powinien kierować się w nich obowiązkiem moralnym, jako drogowskazem słusznego postępowania. Różne mogą być

¹³ Por. Ibidem, s. 77.

¹⁴ Por. Moń R.: Etyka globalna. Utopia czy konieczność u progu trzeciego milenium? „Warszawskie Studia Teologiczne”, XIV/2001, s. 185.

¹⁵ Por. McNaughton D., Rawling P.: On defending deontology. „Ratio”, 11/1/1998, p. 37-54.

natomiast źródła wiedzy o spoczywających na nas obowiązkach, a tym samym fundamenty, na których chcemy budować etykę obowiązku. Miarą realizacji rzeczowego obowiązku w wersji religijnej będzie niewątpliwie Bóg, jako nieprzekraczalny awalista właściwego postępowania. W wersji świeckiej może nim być także człowiek, rozum, język moralny czy uniwersalne prawo naturalne, którym rządzi się przyroda. Dysponując wobec powyższego stosowną i uporządkowaną wiedzą moralną o spoczywających na nas obowiązkach, w tym przedmiocie i podmiocie zobowiązania (niezależnie od źródła ich wywodzenia), każdy człowiek powinien tym samym pozostawać/być w obowiązku do podjęcia zobowiązania. Chociaż wskazania etyki obowiązku wydają się na pierwszy rzut oka transparentne, a „zobowiązany obowiązkiem” człowiek odróżnia z reguły czyny i praktyki złe od dobrych, to jednak rozpatrywany typ etyki często zawodzi, choćby w sytuacji braku przekonania o zastosowaniu ogólnych zasad moralnych do konkretnej sytuacji, z którą się spotykamy, czy też nierozstrzygniętego problemu konfliktu obowiązków, których hierarchizacji nie podaje.

Powstała w nawiązaniu do koncepcji myślowych m.in. Sokratesa, Platona oraz Arystotelesa **etyka cnót**¹⁶ zakłada, że człowiek „dysponujący i operujący cnotą”, jako swoistym przymiotem charakteru i predylekcją do moralnego postępowania, będzie, z uwagi na swój „dobry charakter”, w każdym przypadku postępował dobrze, tj. słusznie. Zwolennicy etyki cnót przyjmować będą wobec powyższego, że działania człowieka cnotliwego zawsze będą słuszne, a niesłuszne będą, jak zauważał to choćby Sokrates, działania z cnotą, tj. wiedzą i mądrością (jako najwyższą cnotą i fundamentem działania słusznego) niezgodne. I tu pojawia się zasadnicza trudność związana z przyjęciem rozstrzygnięcia w ramach etyki cnót, tj. konfliktu heterogeniczności decyzji, w identycznej sytuacji, przed którą znajdują się ludzie obdarzeni cnotą – wiedzą. Ludzie ci bowiem, nie tylko mogą, ale często podejmują odmienną decyzję w identycznej sytuacji, na podstawie posiadanej cnoty – wiedzy i nie sposób stwierdzić, kto postąpił słusznie w sensie moralnym, a kto nie.

Etyka użyteczności¹⁷ lub też etyka konsekwencjalistyczna zakłada, że miarą słuszności oraz niesłuszności podejmowanych przez nas czynów są ich konsekwencje. Tym samym za czyny słuszne uznać powinniśmy wyłącznie takie działania, które przyczyniają się, jak konstатовali J. Bentham i J.S. Mill, do pomnażania sumy przyjemności w świecie, zaś współcześnie jakości naszego życia, dobrostanu, dobrobytu, zaspokojenia pragnień i potrzeb czy urzeczywistnienia interesów. Co ważne – przez wszystkie istoty zdolne do odczuwania zmysłowego, wyrażające potrzeby i pragnienia oraz przeżywające ból i cierpienie na skutek ich niespełnienia. Zasadnicza trudność z przyjęciem rozpatrywanego typu etyki wiąże się z wieloznacznością i nieostrością rozumienia pojęcia dobra ogółu (powszechnego, szerzej

¹⁶ Crisp R., Slote M. (eds): *Virtue Ethics*. Oxford University Press, Oxford 1997; Statman D. (ed): *Virtue Ethics*. Edinburgh University Press, Edinburgh 1997.

¹⁷ Pettit P.: *Konsekwencjalizm*, [w:] Singer P. (red.): *Przewodnik po etyce*. Warszawa 2002; Darwell S. (ed.): *Consequentialism*. UK 2002.

zaś globalnego), jak też braku obiektywnej metody komparacji i oceny konsekwencji naszych czynów, z uwagi na ich wymiar użytecznościowy.

Poddana kodyfikacji **etyka (u)-praw-(nień) moralnych**¹⁸ znalazła swoje bezpośrednie odzwierciedlenie w powstających dokumentach prawnych (w tym w konstytucji, licznych konwencjach, kartach praw czy agendach), które na poziomie lokalnym (krajowym) i międzynarodowym określają prawno-moralne uprawnienia, jak też obowiązki na linii obywatel – państwo. Zasadnicza trudność związana z tą stosunkowo młodą odmianą etyki sprowadza się m.in. do braku umiejętności wyjaśnienia, komu i ze względu na jakie cechy przyznajemy prawa, wykazania, dlaczego akurat takie, a nie inne przymioty człowieka powinny przesądzać o ich nadawaniu, unaocznienia, jakie konsekwencje wiążą się z przydawaniem określonych praw i obowiązków, czy wreszcie braku jednoznacznego wskazania, jak radzić sobie w sytuacji konfliktu praw, co szczególnie wyraźnie widać w sytuacji konfliktu wartości życia, godności i wolności.

Przedstawione powyżej modele etyk stosowane są przy rozstrzyganiu rozlicznych sporów i problemów etyczno-aksjologicznych, w tym także tych, które podejmuje się w ramach etyki globalnej – ważnej dla nas, gdyż idącej w sukurs postulatom (celom) wyrażonym w ramach *Agendy Post-2015*. W przeciwieństwie jednak do spornej skuteczności użycia przywołanych modeli etyk w procesie wyjaśniania szeregu problemów spoza etyki globalnej, w jej ramach sprawdzają się one bardzo dobrze, dając konkluzywne i, co ważne, jednoznaczne odpowiedzi. I tak, zarówno etyka obowiązku (niezależnie od jego źródła), etyka cnót (odwołująca się do kategorii wiedzy), etyka użyteczności (zwrócona w stronę konsekwencji naszych działań), jak i etyka praw moralnych wyróżniają dobra powszechne (wartości ogólnoludzkie) wyszczególnione w *Agendzie Post-2015* i postulują, aby z rozwagą i baczeniem na konsekwencje chronić je dla siebie i przyszłych pokoleń, jak też świata, którego jesteśmy integralną częścią.

5. Kluczowe wartości z obszaru etyki globalnej jako etyczne uzasadnienie wybranych celów zrównoważonego rozwoju

Potrzeba realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju znajduje uzasadnienie nie tylko w faktach naukowych, ale także w etycznych indykacjach (z obszaru etyki globalnej) opartych na aksjologii, w tym aksjologii zrównoważonego rozwoju. W ramach etyki globalnej rozpatruje się i szuka najlepszych sposobów radzenia sobie z zagrożeniami, jakie generują gwałtowne przemiany zachodzące w świecie. Te z kolei mogą i zazwyczaj mają różnoraki charakter, różny zakres oddziaływania i intensywności, w tym skalę dolegliwości i inwazyjności czy wreszcie

¹⁸ Odmian etyk praw czy też uprawnień (moralnych) jest bardzo wiele, by przywołać, m.in. koncepcję Locke’a, Benthama, Milla, Dworkina czy chociażby Kanta. Nie są one jednak ze sobą tożsame.

adresata, którym z jednej strony może być człowiek zanurzony w sieci międzyludzkich powiązań i zależności, z drugiej zaś, w kontekście szerszym, środowisko przyrodnicze.

W artykule zagadnienie ogólnościowych zagrożeń o charakterze globalnym omówiono pod kątem żyjących w nim ludzi i wartości, takich jak: godność, zdrowie, równość czy choćby bezpieczeństwo, które wspomniane zagrożenia mogą naruszyć. Zasadniczo zatem ta część pracy zostanie poświęcona bliższej analizie problemów międzyludzkich, jakie pojawiły się w następstwie przemian globalizacyjnych. Te z kolei można tonizować, z uwagi na dobro wspólne, za pośrednictwem etyki globalnej i leżącej u jej podstaw aksjologii. Nadmienić przy tym należy, że obrany kierunek dociekań będzie jednocześnie determinował wybór ściśle określonych Celów Zrównoważonego Rozwoju, w celu wskazania założonych uzasadnień.

Zamierzając, jak chcieliby tego adherenci etyki globalnej, do wyjaśnienia, rozpatrzenia a wreszcie szerokok zakresowej regulacji międzyludzkich (w tym np. społecznych, kulturowych, prawno-politycznych) problemów, generowanych przez dynamiczny rozwój współczesnego świata, za pośrednictwem leżącej u podstaw etyki aksjologii i wartości, dobrze byłoby wyjaśnić na początku problem wartości, jako kategorii złożonej, multidyscyplinarnej i w oglądzie teoretycznym nieostrej.

Wartość może bowiem być rozumiana jako przedmiot pożądanego dobra materialnego lub niematerialnego; wzorzec lub model ukierunkowujący działania i sposoby postępowania ludzi; przejaw stosunku podmiotu do przedmiotu będący odzwierciedleniem jego oceny; kryterium oceny wszystkiego, co można uznać za wartościowe z perspektywy różnych punktów widzenia: etycznego, utylitarnego, estetycznego itp., pozwalające na dokonywanie takich, a nie innych wyborów¹⁹.

Co więcej, wśród zasadniczych typologii można rozróżnić wartości autoteliczne (stanowiące cel sam w sobie) i instrumentalne (będące środkiem do osiągnięcia wartości autotelicznych), deklarowane i realizowane, abstrakcyjne i konkretne, trwałe i efemeryczne, racjonalne i irracjonalne²⁰.

U podstaw Celów Zrównoważonego Rozwoju niezaprzeczalnie leżą wartości autoteliczne czyli wartości „cele”, które ze względu na swoją rangę i znaczenie stały się obiektem dążeń. Niewątpliwie mają one charakter normatywny, wyrażają powinność, są racjonalne i trwałe. Trwałość oznacza tu przechodzenie wartości z pokolenia na pokolenie, ich nieprzemijalność, racjonalność, możliwość ich urzeczywistnienia. Podłożem dla wypracowanych Celów są także wartości naczelnne, czyli niezbędne dla istnienia ludzkiego, rozumianego jako „duchowa celodążna całość”. W tym znaczeniu wartości nie wpływają na jakość czy bogactwo życia człowieka, ale przedstawiają się jako „przyczyny-cele, dla których człowiek żyje, z których doczesna egzystencja ludzka czerpie swój osobowy sens”²¹.

¹⁹ Por. Sztumski J.: Społeczeństwo i wartości. Katowice 1992, s. 13-14.

²⁰ Por. ibidem, s. 18-21.

²¹ Rodziński A.: U podstaw kultury moralnej. Warszawa 1980, s. 71.

W ramach etyki globalnej wskazuje się na wartości przynależne do różnych systemów etycznych. Te z kolei można uznać za nienaruszalną aksjologiczną podstawę i oparcie dla zrównoważonego rozwoju. Transcendentalia – prawda, dobro i piękno – jako wartości absolutne, a zarazem uniwersalne wartości humanistyczne, powinny być punktem odniesienia dla wszystkich działań człowieka. Zadaniem rozpatrywanej etyki jest również ukazywanie zasad, norm i wartości, służących kształtowaniu nowego myślenia i działania człowieka programowo ukierunkowanego na świat wartości, tak aby „nie pogubił się w zasadniczych celach, jakim służyć ma jego działalność kształtująca świat”²².

Jeżeli rozwój zrównoważony określa się jako wyzwanie aksjologiczne czy wyzwanie dla systemów wartości²³, to warto eksponować te treści *Agendy Post-2015*, które do wartości się odwołują, podkreślają je i są z nimi spowinowaczone. Zdecydowaną zaletą *Agendy* jest to, że zaproponowane w niej Cele zawierają wartości wyraźnie wyartykułowane, przez co jednoznacznie wskazują kierunek podejmowanych działań na rzecz dobra ludzkiego. Wśród wartości stanowiących etyczne uzasadnienie i prekluzyjną podbudowę dla Celów Zrównoważonego Rozwoju na szczególne wyróżnienie zasługują takie wartości, jak: życie i zdrowie, odpowiedzialność, sprawiedliwość, solidarność, a także umiarkowanie.

W inwentarzu wartości rozpatrywanych przez etykę globalną w odniesieniu do koncepcji zrównoważonego rozwoju **wartości życia i zdrowia** sytuują się na miejscu najwyższym. Bez życia bowiem i w stanie braku zdrowia trudno jest mówić o możliwości utrzymania i realizacji jakichkolwiek innych wartości. Życie, jak konstatuje m.in. W. Tyburski, to wartość, którą człowiek zobowiązany jest chronić²⁴. Tak życie swoje, jak i życie przyszłych pokoleń, ale również, w duchu schweitzerowskim, życie pozostałych istot, dla nich samych, jak i dla nas, z nimi współżyjących. W kontekście analizowanej w tekście *Agendy Post-2015* życie ludzkie, rozpatrywane czy to w perspektywie etyk wyznaniowych (by przywołać personalistyczną etykę chrześcijańską)²⁵, czy też etyk nieodwołujących się do wykładni religijnych (jak ma to chociażby miejsce w przypadku etyki utylitarystycznej)²⁶, powinno być utrzymywane w dobrej kondycji, być wolne od cierpienia, mieć możliwość autokreacji i rozwoju, a co za tym idzie – mieć równy i powszechny status dla wszystkich ludzi, w myśl głoszonej przez stoików zasady *homo homini res sacra* (tj. człowiek dla człowieka rzeczą świętą), nie być dyskryminowane, mieć możliwość zachowania tożsamości, jak również psycho-fizycznej integralności. Bowiem tylko takie życie rozpatrywać można w wymiarze godnościowym, co zgodnie podkreślają orędownicy etyki globalnej.

²² Tyburski W.: Etyka środowiskowa i jej wkład w budowanie świadomości sprzyjającej wdrażaniu idei zrównoważonego rozwoju, [w:] Tyburski W. (red.): *Zasady kształtowania postaw sprzyjających wdrażaniu zrównoważonego rozwoju*. Toruń 2011, s. 109.

²³ Por. Borys T.: *Zrównoważony rozwój jako wyzwanie edukacyjne*, [w:] Borys T. (red.): *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju*. Białystok-Wrocław 2010, s. 26-27.

²⁴ Por. Tyburski W.: op.cit., s. 110.

²⁵ Por. Biesaga T.: *Wartość życia w ujęciu etyki personalistycznej*. „Seminare”, No. 19, 2003, s. 169.

²⁶ Por. Szawarski Z.: *Wartość życia*. „Etyka”, No. 21, 1984, s. 41-72.

Dodać należy, że wartość, jaką jest zdrowie powiązane z kategorią życia, znalazła się w polu zainteresowania filozofii od samego jej początku, kiedy to Hipokrates w traktacie *O powietrzu, wodach i okolicach* rozważał wpływ czynników środowiskowych na utrzymanie zdrowia człowieka, z jednoczesnym wskazaniem konieczności jego ochrony, dla nas samych i przyszłych pokoleń, do czego w prostej linii nawiązuje *Agenda Post-2015*. Współcześnie zdrowie, jako jedna z podstawowych wartości uniwersalnych, może, a wręcz powinno stanowić, jak zauważa m. in. W. Tyburski, „podstawę integrowania, także w skali globalnej, działań i wysiłków nakierowanych na utrzymanie i trwanie zdrowia człowieka w harmonii z dobrem (zdrowiem, równowagą) świata przyrodniczego”²⁷. Co więcej, jak suponuje Z. Piątek, wyłącznie w oparciu o zdrowie i na jego fundamencie „można budować nową globalną cywilizację, jednocząc ludzi w realizowaniu wartości sprzężonych ze zdrowiem”²⁸. Do tego również nawiązuje *Agenda Post-2015*.

Odnosząc kategorię **sprawiedliwości** do idei zrównoważonego rozwoju należy wskazać przede wszystkim na jej rozumienie prawne i etyczne. Prawne polegające na tym, by oddawać ludziom to, co im się należy i czego wymagają obiektywne przepisy prawne. Sprawiedliwość etyczna (ziemska, filozoficzna) rozpatrywana jest natomiast w odniesieniu do wzajemnych roszczeń między poszczególnymi osobami. Jej podział na sprawiedliwość wymienną, rozdzielczą i społeczną jest analogiczny do propozycji Arystotelesa i św. Tomasza²⁹. Należy podkreślić współczesne znaczenie sprawiedliwości rozdzielczej, przejawiającej się głównie w relacjach między jednostką a społeczeństwem obywatelskim jako całością. Ta odmiana sprawiedliwości widoczna jest w Celach Zrównoważonego Rozwoju. Precyzuje ona prawo każdego człowieka do udziału i korzystania, zgodnie z ustalonymi zasadami, z takich dóbr jak np. dobra natury, ochrona zdrowia, edukacja, produkcja gospodarcza, bez względu na stopień, w jakim przyczyniają się do wytwarzania owych dóbr. Wynika to z przysługującej wszystkim ludziom jednakowo godności i przynależności do ludzkiej wspólnoty³⁰.

Szczególne rolę w identyfikacji i interpretacji zasady sprawiedliwości w takich dokumentach jak *Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030* odgrywa filozofia społeczna i filozofia polityki. Analizując konkretne zagadnienia teorii sprawiedliwości ukazują one „charakter zasady zrównoważonego rozwoju jako zasady sprawiedliwości”³¹. Sprawiedliwość, w zarysowanym „równoważnościowym kontekście”, jest rozpatrywana zawsze jako sprawiedliwość pokoleniowa, tj. wewnątrzpokoleniowa, a także międzypokoleniowa. W kontekście sprawiedliwości pokoleniowej wskazuje się przede wszystkim na znaczenie sprawiedliwości społecznej, która z kolei jest pojmowana w kategoriach

²⁷Por. Tyburski W.: op.cit., s. 117.

²⁸ Piątek Z.: Bioetyka wobec wyzwań globalizacji. „Problemy Ekologii”, nr 3, 2006, s. 124.

²⁹ Por. Arystoteles: *Etyka nikomachejska* V 2, 1131 a 17, 29; Tomasz z Akwinu: *Summa Theologica*, II-II, q. 61, a. 1.

³⁰ Por. Burghardt W.J.: *Sprawiedliwość. Globalna perspektywa*. Kraków 2006, s. 15-16, 238.

³¹ Papuziński A.: *Filozoficzne aspekty zasady zrównoważonego rozwoju a iusticia socialis*, [w:] Pawłowski A. (red.): *Filozoficzne, społeczne i ekonomiczne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju*. Lublin 2004, s. 55.

sprawiedliwości dystrybutywnej. Komisja Brundtland, sporządzając raport, opracowała kryteria sprawiedliwości dystrybutywnej: własności, potrzeb i zasług oraz uznała, że sprawiedliwość to „zarówno cel współczesnego i przyszłego narodowego oraz międzynarodowego rozwoju, jak też – ze względu na swe niedostatki, na niesprawiedliwość – zasadnicza przyczyna problemów globalnych oraz konfliktów”³². W podobny sposób odczytać można znaczenie wartości sprawiedliwości w analizowanej *Agendzie*, wyraźnie podkreślającej, w ramach propagowanych Celów, dążenie do sprawiedliwego rozwoju świata oraz zwalczanie nierówności społecznych.

Urzeczywistnienie wartości sprawiedliwości możliwe jest dzięki **odpowiedzialności**³³. Odpowiedzialność jako zasada zrównoważonego rozwoju stanowi bowiem fundament dla tworzenia nowego porządku społeczno-gospodarczego. W *Agendzie Post-2015* jest ona rozumiana jako wyraz ludzkiej aktywności, sprawczości i zaangażowania w sprawy świata, którego człowiek jest integralną częścią. W perspektywie etycznej odpowiedzialność uznaje się za wartość samą w sobie. W dyskursie humanistycznym jest ona utożsamiana ze stanem najbardziej pierwotnym, w niej bowiem wyraża się ludzka podmiotowość. Opisując kategorię odpowiedzialności i „wezwania odpowiedzialnościowego”, E. Lévinas podkreślał, że podmiotowość jest odpowiedzialna za wszystko i za wszystkich³⁴. Z drugiej strony to dzięki odpowiedzialności możemy realizować inne wartości, jak też podejmować wybory w sytuacji konfliktu wartości. W kontekście zrównoważonego rozwoju odpowiedzialność pełni funkcję wskaźnika właściwego postępowania, a jednocześnie moralnej zachęty do działania w celu budowy nowego społeczeństwa.

Podejmowanie odpowiedzialności za przyszłość uzasadniane jest zarówno za pomocą teorii osobowych, jak i nieosobowych. W pierwszym przypadku wskazuje się na powinność zwiększania pomyślności ludzi, natomiast w podejściu nieosobowym ukazuje się obowiązki, jakie podmiot ma wobec przyszłości z uwagi na powinność urzeczywistniana pozytywnych stanów rzeczy³⁵. W *Agendzie* można dostrzec argumenty za przyjęciem osobowego, ale także nieosobowego punktu widzenia.

Realizacja Celów Zrównoważonego Rozwoju zakłada aktywny udział wszystkich ludzi jako podmiotów odpowiedzialnych za obecne, a także przyszłe pokolenia. Dlatego w sytuacji narastających problemów globalnych i złożonych stanów codzienności odpowiedzialność należy odnosić także do działań niezrealizowanych, tzn. takich, które podmiot mógł w swoim postępowaniu urzeczywistnić, ale zamiast nich wybrał bądź to inne działania, bądź też świadomie zaniechał wszelkich działań. Chodzi w tym miejscu o przyjęcie komparatywnego pojęcia odpowiedzialności (tzn. odpowiedzialności za sprawstwo kogoś/czegoś w kontekście

³² Ibidem, s. 56.

³³ Por. Ingarden R.: *Książeczka o człowieku*. Kraków 1987, s. 99.

³⁴ Por. Moń R.: *Odpowiedzialność fundamentem ludzkiej podmiotowości*. Warszawa 1999, s. 86-87.

³⁵ Por. Lewandowski W.: *Przyszłość i odpowiedzialność. Problem uzasadnienia odpowiedzialności za przyszłe pokolenia we współczesnej etyce*. Lublin 2015, s. 60, 108.

niezrealizowania czegoś innego) w miejsce kwalifikacyjnego³⁶. D. Birnbacher podejmując zagadnienie odpowiedzialności za przyszłe pokolenia w ramach propagowanej etyki przyszłości, podkreśla konieczność uwzględniania w działaniach możliwości alternatywnych. Jest to niezwykle istotne w przypadku wdrażania określonych Celów Zrównoważonego Rozwoju i ściśle związane z planowaniem opartym na wiedzy. „Im większa jest wiedza o odległych potencjalnych szkodach oraz im liczniejsze są możliwości zapobiegania tym szkodom, tym większy ciężar odpowiedzialności za przyszłość spoczywa na ludzkich czynach i zaniechaniach”³⁷.

Solidarność to wartość, która jest podstawą tworzenia zrównoważonego świata. Podkreślanie jej znaczenia jest zasadnicze dla realizacji wypracowanych w *Agendzie Post-2015* Celów. W dokumencie tym solidarność może być rozumiana, zgodnie z propozycją P. Sztompki, jako życzliwość, gotowość do współpracy, wyraz poparcia, a także chęć niesienia pomocy innym ludziom. Co więcej, jako powiązana z odpowiedzialnością solidarność globalna, tj. „poczucie wspólnoty wykraczające poza obszar jednego narodu bądź państwa”³⁸. Wartość ta może być uwarunkowana biologicznymi czynnikami wspólnoty gatunkowej. Jej początkiem i podstawą jest jedność gatunkowa oznaczająca najbardziej pierwotny biologicznie oraz społecznie przejaw sytuacji człowieka w świecie. Zatem wyłącznie człowiek jest dla drugiego człowieka punktem odniesienia z uwagi na możliwość egzystencji³⁹. Współcześnie solidarność przejawia się częściej w wyniku uwarunkowań zewnętrznych, zwłaszcza zagrożeń. W wymiarze międzynarodowym solidarność polega na zaangażowaniu się człowieka w rozwiązywanie problemów globalnych. W tym kontekście wartość tę należy wiązać z *Agendą Post-2015*, a następnie ukazywać jej znaczenie dla realizacji poszczególnych Celów Zrównoważonego Rozwoju. Chodzi zatem o to, aby wartość tę urzeczywistniać tam, gdzie pojawiają się jakiegokolwiek zagrożenie, tak by w przypadku zaistnienia podobnej sytuacji także móc liczyć na pomoc innych. „Równoległa mobilizacja we wszystkich miejscach globu wpływa zarazem na wzmocnienie szans na pozytywne rozwiązanie ogółu pozostałych, w tym też i długofalowych programów (...) np. stworzenia zrjonalizowanego, ogólnosiwiatowego systemu ekonomicznego (...) czy też globalnego programu rozwoju cywilizacyjnego (...)”⁴⁰. Postawa taka, obejmująca zarazem wdrażanie założeń i celów *Agendy*, może się przyczynić do zaistnienia tzw. solidarności globalnej wspierającej rozwój sposobu myślenia i działania niepodlegającego różnicowaniom politycznym i kulturowym⁴¹.

W najszerszym rozumieniu **umiarkowanie**⁴² to świadoma umiejętność opanowania dążenia do realizacji przyjemności. Przejawia się ona w działaniach na rzecz zapewniania

³⁶ Por. Jedynak A.: *Odpowiedzialność w globalnej wiosce*. Warszawa 2008, s. 101-102.

³⁷ Birnbacher D.: *Odpowiedzialność za przyszłe pokolenia*. Warszawa 1999, s. 7.

³⁸ Por. Sztompka P.: *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków 2002, s. 197, 599.

³⁹ Por. Lipiec J.: *Prolegomena etyki globalnej*, [w:] Sekuła J. (red.): *Idea etyczności globalnej*. Siedlce 1999, s. 215-216.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 219.

⁴¹ Por. Tyburski W.: *op.cit.*, s. 148.

⁴² Por. Clor H.: *On Moderation. Defending an Ancient Virtue in a Modern World*. Texas 2008.

równowagi w używaniu dóbr, w tym zasobów środowiska przyrodniczego. Jako wartość leżąca u podstaw Celów Zrównoważonego Rozwoju skłania do przemiany myślenia oraz postępowania. Dążenie człowieka do umiarkowania jest niezwykle ważne z punktu widzenia realizacji tych Celów. W związku z powyższym, odnosząc się do wartości umiaru (umiarkowania), postuluje się hamowanie niewłaściwych nawyków konsumpcyjnych, zmianę stylu życia na taki, który nie będzie nadmiernie eksploatował środowiska naturalnego. Zachowywanie umiaru dotyczy również płaszczyzny społecznej zrównoważonego rozwoju. Uwzględnienie wartości umiaru (umiarkowania) powinno się przekładać na podjęcie działań służących znoszeniu nierówności oraz regulujących kwestię dysproporcji pomiędzy ubogimi państwami, w tym społecznościami cierpiącymi na niedostatek niemalże w każdym obszarze życia, a bogatymi posiadającymi nadmiar dóbr i ponadprzeciętne wygody.

6. Zakończenie

W artykule, po zwięzłej prezentacji celów, założeń i wskazań na przyszłość zawartych w *Agendzie na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030*, zaprezentowano jej etyczne fundamenty, znajdujące swoje źródło w ramach etyki globalnej, która tak jak sama *Agenda* ma charakter powszechny i holistyczny, nie zaś wąskozakresowy czy też lokalny. Głoszone w jej ramach zasady, normy i wartości mają tym samym charakter uniwersalny, tak jak cele *Agendy*. O ile jednak zaproponowany w *Agendzie* spójny plan rozwoju dla świata zakładający podjęcie skutecznych działań do 2030 roku, zmierzających do eliminacji ubóstwa, zapewnienia pokoju na świecie, a wreszcie realizacji postulatu godnego życia dla wszystkich ludzi ma charakter zalgorytmizowanego programu zadań, czy wytycznych o charakterze zgoła nakazowym, o tyle etyka globalna daje nam etyczno-aksjologiczne wskazania. Nie nakazuje, lecz tłumaczy właściwe sposoby postępowania, a tym samym dąży do wzrostu społecznej samowiedzy, do zrozumienia i rozwoju świadomości globalnej, dla której wiedza skorelowana z wartościami ma strategiczne znaczenie. Tym samym wszelkie cele *Agendy* mają ugruntowanie w wiedzy i są powiązane z wartościami, same wartościami będąc. Dlatego też przedstawione w tekście cele, jak zwalczenie ubóstwa czy redukcja nierówności, dzięki refleksji etyczno-aksjologicznej można klasyfikować i sprowadzać do konkretnych wartości, jak omówione w tekście wartości zdrowia i życia, sprawiedliwości, solidarności, umiarkowania czy wreszcie odpowiedzialności. Co więcej, omówiona w artykule etyka globalna to narzędzie, za pomocą którego można argumentować, porządkować, eksplikować, jak też uwypuklać rolę i znaczenie założeń leżących u podstaw wszelakiego rodzaju dokumentów strategicznych, planów działań czy konkretnych wytycznych, jak ma to miejsce w przypadku wskazanych w *Agendzie Post-2015 Celów Zrównoważonego Rozwoju*.

Bibliografia

1. Arystoteles: Etyka nikomachejska. PWN, Kraków 1956.
2. Beck U.: Risk Society. Towards a New Modernity. Sage, Germany 1992.
3. Biesaga T.: Wartość życia w ujęciu etyki personalistycznej. „Seminare”, nr 19, 2003.
4. Birnbacher D.: Odpowiedzialność za przyszłe pokolenia. Oficyna Naukowa, Warszawa 1999.
5. Boddice R. (ed.): Anthropocentrism. Humans, Animals, Environments, Brill. Leiden-Boston 2011.
6. Borys T.: Zrównoważony rozwój jako wyzwanie edukacyjne, [w:] Borys T. (red.): Edukacja dla zrównoważonego rozwoju. Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok-Wrocław 2010.
7. Burghardt W.J.: Sprawiedliwość. Globalna perspektywa. WAM, Kraków 2006.
8. Ciążela H.: Problemy i dylematy etyki odpowiedzialności globalnej. Wyd. APS, Warszawa 2006.
9. Clor H.: On Moderation. Defending an Ancient Virtue in a Modern World. Baylor University Press, Texas 2008.
10. Crisp R., Slote M. (eds.): Virtue Ethics. Oxford University Press, Oxford 1997.
11. Darwell S. (ed.): Consequentialism. Wiley-Blackwell, Wiley 2002.
12. Fritzhand M.: O etyce globalnej, [w:] Sekuła J. (red.): Idea etyczności globalnej. Wyd. Seculum, Siedlce 1999.
13. Frost M.: Global Ethics. Anarchy, Freedom and International Relations. Routledge, New York 2009.
14. General Assembly United Nations: Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, Resolution adopted on 25 September 2015.
15. Grey W.: Anthropocentrism and Deep Ecology. „Australialasian Journal of Philosophy”, 71/4/1993.
16. Hutchings K.: Global Ethics. An Introduction. Polity Press, Cambridge 2010.
17. Ingarden R.: Książeczka o człowieku. Wyd. Literackie, Kraków 1987.
18. Jedynek A.: Odpowiedzialność w globalnej wiosce. Wyd. Naukowe Semper, Warszawa 2008.
19. Kortenkamp K.V., Moore C.F.: Ecocentrism and anthropocentrism. Moral reasoning about ecological commons dilemmas. „Journal of Environmental Psychology”, 21/3/2001.
20. Küng H.: Global Responsibility. In Search of a New World Ethic. SCM Press, London 1992.
21. Lanza R., Berman B.: Biocentrism. How Life and Consciousness are the Keys to Understanding the True Nature of the Universe. Ben Bella Books, Dallas 2009.

22. Lewandowski W.: Przyszłość i odpowiedzialność. Problem uzasadnienia odpowiedzialności za przyszłe pokolenia we współczesnej etyce. Wyd. KUL, Lublin 2015.
23. Lipiec J.: Prolegomena etyki globalnej, [w:] Sekuła J. (red.): Idea etyczności globalnej. Wyd. Seculum, Siedlce 1999.
24. McNaughton D., Rawling P.: On defending deontology. „Ratio”, 11/1/1998.
25. Moellendorf D., Widdows H. (ed.): The Routledge Handbook of Global Ethics. Routledge, London-New York 2015.
26. Moń R.: Etyka globalna. Utopia czy konieczność u progu trzeciego milenium? *Warszawskie Studia Teologiczne*, XIV/2001.
27. Moń R.: Odpowiedzialność fundamentem ludzkiej podmiotowości. Wyd. UKSW, Warszawa 1999.
28. Papuziński A.: Filozoficzne aspekty zasady zrównoważonego rozwoju a *iusticia socialis*, [w:] Pawłowski A. (red.): Filozoficzne, społeczne i ekonomiczne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju. Wyd. Drukarnia Liber Duo Kolor, Lublin 2004.
29. Piątek Z.: Bioetyka wobec wyzwań globalizacji. „Problemy Ekologii”, nr 3, 2006.
30. Rodziński A.: U podstaw kultury moralnej. Wyd. ODiSS, Warszawa 1980.
31. Singer P.: Jeden świat. Etyka globalizacji. Książka i Wiedza, Warszawa 2006.
32. Singer P. (red.): Przewodnik po etyce. Książka i Wiedza, Warszawa 2002.
33. Statman D. (ed.): *Virtue Ethics*. Edinburgh University Press, Edinburgh 1997.
34. Szawarski Z.: Wartość życia. „Etyka”, nr 21, 1984.
35. Sztompka P.: Socjologia. Analiza społeczeństwa. Wyd. Znak, Kraków 2002.
36. Sztumski J.: Społeczeństwo i wartości. UŚ, Katowice 1992.
37. Tomasz z Akwinu: *Summa Theologica II-II*. Wenezja 1479.
38. Tyburski W.: Etyka środowiskowa i jej wkład w budowanie świadomości sprzyjającej wdrażaniu idei zrównoważonego rozwoju, [w:] Tyburski W. (red.): *Zasady kształtowania postaw sprzyjających wdrażaniu zrównoważonego rozwoju*. Wyd. Naukowe UMK, Toruń 2011.
39. www.stat.gov.pl.
40. www.un.org.pl.